

สถาบันพระมหากษัตริย์
กับสังคมไทย

“ธรรมดานกอาศัยไม้ สัตว์เดินเท้าอาศัยป่า
ปลาอาศัยสมุทรและแม่น้ำ บ่าวอาศัยนาย
ไพร่อาศัยมุขมนตรี เสนีปรีนายก
ราษฎรทั่วเขตอาศัยพระมหากษัตริย์เป็นที่พึ่งพำนัก
สิ่งที่สัตว์อาศัยทั้งนี้ไม่มีแล้ว
พระนครก็ไม่ถาวรวัฒนาการนานได้.....”

(ตำราพระพิไชยเสนา)

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่เกื้อกูลแผ่นดินมาช้านาน พระมหากษัตริย์ไทยในแต่ละยุคสมัยอาจมีพระราชอำนาจและใช้พระราชอำนาจแตกต่างกัน แต่ทุกพระองค์ล้วนยอมรับกรอบของความเป็นพระราชาตามคำสอนในพระพุทธศาสนา นั่นคือ พระมหากษัตริย์ต้องมี **“ราชธรรม”** เป็นหลัก หรือเป็นแนวทางในการปกครอง

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรทรงพระนิพนธ์บทความเรื่อง **“The Old Siamese Conception of the Monarchy”** ในวารสารสยามสมาคม ฉบับที่ ๓๖ (ธันวาคม) พ.ศ. ๒๔๕๐ ไว้ว่า หลักธรรมของพุทธศาสนาที่พระมหากษัตริย์ไทยสมัยสุโขทัยทรงยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางการปกครอง นำมาจากคัมภีร์ **“พระธรรมสาตร”** ของอาณาจักรมอญทวารวดี ซึ่งนับถือพุทธศาสนาเถรวาท

ในคัมภีร์พระธรรมสาตร พระมหากษัตริย์ คือ **“สมมติราชา”** หรือราชาผู้ได้รับเลือกจากประชาชนให้เป็นหัวหน้า ปกครองรักษาระเบียบสังคม ฉะนั้น ราชาจึงต้องมี **“ธรรม”** ในการปกครอง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงอธิบายไว้ในวิทยานิพนธ์ของพระองค์ท่านเรื่อง **“ทศบารมีในพุทธศาสนิกายเถรวาท”** ว่า ในคัมภีร์เตภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งแต่งโดยพญาลิไทแห่งอาณาจักรสุโขทัย มีวิวัฒนาการในความเชื่อว่า กษัตริย์จะสามารถนำสังคมไปในทางดีขึ้นได้ เพราะกษัตริย์เป็นทั้งผู้ปกครองและเป็นผู้นำทางศีลธรรม กล่าวคือ ได้บำเพ็ญบารมีจนบรรลุพระโพธิญาณ และชี้แนะทางแก่บุคคลอื่นด้วย พระมหากษัตริย์ คือ **“พญาจักรพรรดิราชา”** เป็นสมมติราชาที่มีบุญบารมีดังพระโพธิสัตว์ มีหน้าที่สั่งสอนประชาชนให้รู้ธรรม

ธรรมที่พระมหากษัตริย์สุโขทัยได้ทรงใช้ในการปกครอง ประกอบด้วย
- ทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม ๑๐ ประการ ที่จะนำพระมหากษัตริย์ไปพบแต่ความรุ่งเรือง

- จักรวรรดิวัตร ๑๒ หรือข้อประพจน์ที่พระมหากษัตริย์ปฏิบัติสม่ำเสมอ
- เเบญจศีล หรือศีล ๕ ประการ ซึ่งคนดีพึงยึดปฏิบัติ
- อุโบสถศีล ๓ ข้อ ที่พึงยึดถือเพิ่มเติม
- สังคหวัตถุ ๔ หรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลให้สามัคคี ๔ ประการ
- พละ ๕ หรือพลังของพระมหากษัตริย์ ๕ ประการ ที่สามารถปกครองแผ่นดินได้ และหลักแห่งความยุติธรรมอีก ๔ ประการ ที่จะทำให้เกิดความยุติธรรมแก่แผ่นดิน

หลักธรรมเหล่านี้ล้วนมีที่มาจากพระไตรปิฎกทั้งสิ้น และด้วย “ธรรม” ที่พระมหากษัตริย์ทรงยึดเป็นหลักการปกครองนี้เอง จึงทำให้พระมหากษัตริย์เป็น “ธรรมราชา” หรือราชาผู้มีธรรม และใช้ธรรมในการปกครอง เพื่อให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข

ในสมัยอยุธยา แนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยสุโขทัย เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูผ่านทางอาณาจักรขอม พระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรอยุธยาเพิ่มคุณลักษณะของความเป็น “เทพเจ้า” ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจเหนือสามัญชน พระมหากษัตริย์ คือ พระนารายณ์อวตารลงมายังโลกมนุษย์เพื่อจัดทุกข์เข็ญ เป็น “เทวราชา” หรือราชาผู้เป็นเทพะ ซึ่งมีราชธรรมเป็นเครื่องกำกับ พระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยา จึงเป็นทั้ง “เทวราชา” และ “ธรรมราชา” ในขณะเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากพระนามพระเจ้าแผ่นดินว่า “พระรามธิบดี” “พระศรีสรรเพชญ์” “พระมหาจักรพรรดิ” “พระเจ้าทรงธรรม” และ “พระนารายณ์”

วันบรมราชาภิเษก ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓

พระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์สืบทอดคติทั้งสองต่อมา แม้ว่าในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีในราชสำนัก พระมหากษัตริย์จะทรงเป็น “เทวราชา” แต่พระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ได้ทรงแก้ไขแบบแผนธรรมเนียมให้เป็นคุณแก่ราษฎร ดังเช่นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศยกเลิกประเพณีการยิงกระสุนในระหว่างทางเสด็จพระราชดำเนิน อันเป็นประเพณีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เป็นต้น

ในด้านปฏิบัติ พระมหากษัตริย์ทรงเป็น “ธรรมราชา” ทรงยึดทศพิธราชธรรมเป็นหลักในการปกครองและทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง พระมหากษัตริย์เป็นองค์ความยุติธรรม ความมีเมตตาเป็นที่พึ่งแห่งราษฎร พระมหากษัตริย์จึงมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองราษฎร และรักษาชาติบ้านเมืองให้มีความสงบร่มเย็น ดังพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในนิราศรบพม่าที่ท่าดินแดงว่า

“.....ตั้งใจจะอุปถัมภก   ยอยกพระพุทธศาสนา
จะป้องกันขอบขัณฑสีมา   รักษาประชาชนและมนตรี.....”

ครั้นล่วงมาถึงสมัยปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบการปกครองแบบ

ประชาธิปไตยในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ มิได้มีอำนาจในการบริหารประเทศโดยตรง หากพระองค์จะทรงวางพระราชกิจทั้งปวง คงไว้แต่พระราชกรณียกิจในฐานะองค์ประมุขอันเป็นสัญลักษณ์ของประเทศที่ย่อมทรงกระทำได้ แต่ด้วยน้ำพระทัยที่ทรงคำนึงถึงประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม พระราชกรณียกิจที่ทรงกระทำเพื่อราษฎรตลอดระยะเวลา ๕๐ ปีที่ผ่านมา ได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้ทรงปกป้องคุ้มครองประเทศชาติและประชาชน ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขตามครรลองแห่ง “ธรรมราชา” โดยแท้ สมดังพระปฐมบรมราชโองการที่ทรงไว้ในวันเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติว่า

“.....เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม
เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม.....”

The End.

Coming soon on the next

โปรดติดตามเร็ว ๆ นี้